



Nieuwsbrief Vrienden van de Antwerpse Madonna's



Afgiftekantoor Antwerpen – Nieuwsbrief, nr. 18 [10^{de} jaargang (2011), 2]
v.u.: R. Vanoystaeyen, Vremdesesteenweg 92, 2530 Boechout

Inhoud

Etienne van Caster en Paula Sörnsen

3 *Voorwoord*

Wim Strecker

4 *Cement, polychromie en een raadsel in de Jan van Lierstraat*

Paula Sörnsen

5-7 *Madonna 3x binnen de Leien*

Jos Dobbeleers

8-11 *Onze-Lieve-Vrouw van de Wonderdadige Medaille*

Chris Michielsens

12-13 *Wat gebeurde er met de kapel aan de Beukenlaan?*

Wim Strecker

14-17 *Cacao's Madonna*

18-19 *De Antwerpse rede in 1870*

Paula Sörnsen en Wim Strecker

20-27 *Kroniek, april-oktober 2011*

28 *Madonna 3x buiten de Leien*

Wim Strecker

29 *Te ontdekken*

Redactioneel

30 *Vrienden van de Antwerpse Madonna's*

31 *Publicaties*



Op de kaft voor: restauratrice Noortje Cools, (*zoekend naar duivenwering*, zie p. 27), presenteert de afgenomen symbolische H. Geest van de Madonna op de hoek Reyndersstraat en Leeuwenstraat (zie ook p. 20).
Op de kaft achter: de gerestaureerde 'Immaculée Conception' van de Jan van Lierstraat 6 (zie p. 4).

Info en colofon

Vrienden van de Antwerpse Madonna's ondersteunen Voor Kruis en Beeld vzw, Lange Lozanastraat 92, 2018 Antwerpen, bij de projectrestauraties van Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwebeelden en hun bijwerk: *de Madonna Keizerstraat 5, hoek Ambtmanstraat en de Madonna Lange Koepoortstraat 16, hoek Zwartzustersstraat*.

Een financiële ondersteuning is welkom op onze projectrekening: **000-00 00 004-04** van de Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21, 1000 Brussel met vermelding: **LJ 1870 – Voor Kruis en Beeld – Antwerpen**.

- Drie soorten ondersteuning: 40 euro, 125 euro en 250 euro verhogen onze mogelijkheden tot verfraaiing en het behoud van de beelden, waarvoor dank. Financiële aftrekbaarheid wordt u toegekend vanaf 40 euro.
- Legaten voor de werking van de vereniging zijn steeds welkom; raadpleeg uw notaris.

Website: **www.verbeelding.be** – E-mail: **iha@yucom.be**

Fotoverantwoording: alle foto's © Wim Strecker (WS), tenzij anders vermeld. – Lay-out: Wim Strecker

Beste vrienden van de Antwerpse Madonna's.

In september startte onze vereniging een nieuw werkingsjaar. De zon was ons tijdens de zomer minder goedgunstig, laat ons daarom, in dit nieuwe activiteitsjaar - met de zon in het hart - onze Madonnabeelden een nieuwe beurt toewensen.

In vorig nummer werd reeds verwezen naar 75-jaar kapel Beukenlaan. Om deze verjaardag kleur te geven werd de voortuin met bloemen voorzien. (zie pagina 12).

Doelbewust brengen we nu al onder uw aandacht wat de Antwerpenaren deden begin mei 1814, na het vertrek van de Fransen:

[donderdag 5 mei 1814] Savonds was die gantsche stad verligt, pektonnen gebrand, vuerwerken afgestoken, jae de vreugden duerden den gantschen nagt. De gebuertens van de Faconspleijn, Ossemerkt, Kleijnmerkt, hadden seffens de beelden van de H. Moeder Gods, patroonesse deser stad, op de pompen aldaer geplaetst, hetwelk de vreugde besonderlijk op die plaetse grootelijks vermeerderde; het L. V. Beeld boven St Nicolaescapel in de Korte Nieuwstraete was insgelijks boven de deur der zelve herplaetst; men hoopt dat deze beginsels door meer andere gebuertens zal gevolgt worden en dat men dus de teekens van onze H. Religie door de Franschen verwijdert, en vernietigt, zal zien herstellen.

[...]. Den 7 Meij sag men wedrom L. V. Beelden op verscheijde hoeken der straeten herstellen, hetwelk alsnu dagelijks op de hoeken der straeten en pompen gecontinueert wird.¹

In 1914 werd de viering '100-jaar beelden hersteld' afgelast wegens de oorlogsomstandigheden. In 2014 kunnen we er dus niet naast kijken: 200 jaar beelden 'hersteld' na verwijdering in de Franse periode. (wordt vervolgd)

In onze regio's feesten wij graag, en alle gebeurtenissen worden hiervoor aangegrepen. Wij verwachten graag uw suggesties.

In bijlage zal u een invitatie aantreffen voor de inzegening op zondag 6 november van twee recent gerestaureerde gevelbeelden, dat van de Jan van Lierstraat 6 en dat van de Kommekensstraat 24. De samenkomst is voorzien op dit laatste adres om 14 uur.

Vriendelijke groeten,

Etienne van Caster
voorzitter Voor Kruis en Beeld

Paula Sörnsen
ondervoorzitter

¹ J.F. en J.B. Van der Straelen, 'De Kronijk van Antwerpen, 1770-1817', 8 (1803-1817), Antwerpen, 1936, p. 181.

Cement, polychromie en een raadsel in de Jan van Lierstraat

Wim Strecker

In de periode mei-juni 2011 werd de Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen van de Jan van Lierstraat 6, een smal straatje tussen het Kipdorp en de Keizerstraat, door Markus Oudejans in zijn atelier behandeld.

Dit beeld uit 1881 is vermoedelijk geen unicum, hoewel ons vooralsnog geen tweede exemplaar in het Antwerpse is bekend. Het is een gietstuk (met wapeningsijzers versterkte cementmortel) dat in de loop der jaren tal van verfbeurten kreeg. Op de laatste lagen waren nog sporen van kleur aanwezig. Na afname van de verweerde verf bleek de algemene toestand bijzonder goed (afgezien van een kleine breuk aan de achterkant van de ronde voetplaat). Het beeld werd opnieuw polychroom afgewerkt (acrylverf en bladgoud) en kreeg een beschermende satiné-acrylvernis. Ook de nis werd behandeld. (Zie foto achterkast).

Onzichtbaar was tot dusver de tekst op de cartouche van de voetplaat die Markus Oudejans kon ontdekken: "IMMACULEE CONCEPTION / 8 DECEMB / 1891". Deze refereert naar de voorstelling en de specifieke feestdag op 8 december (in verdiepte belettering), maar bevat in opschrift een bijgeschilderd, raadselachtig jaartal. Overloopt men de chronologie omtrent de 'geveldans' van de twee beelden in deze straat is geen aanknooppunt te vinden. Een speurtocht in oude nummers van de 'Gazet van Antwerpen' was vruchteloos.

Aanvankelijk bevond zich aan de oostzijde van deze straat (onpare zijde; het nr. 7 in 1902-1922) een klein Lievevrouwebeeldje dat met een mantel kon worden aangekleed. In 1871 verhuisde dit naar de tegenoverliggende straatwand (pare zijde; tussen de nrs. 2 en 4

in 1902-1922). In 1881 werd het vervangen door een nieuw beeld (de nu gerestaureerde O.-L.-Vrouw Onbevlekt Ontvangen), dat werd aangebracht op het nr. 4, waar het tot in 1894 bleef hangen. Toen verhuisde het naar de huidige locatie (nrs. 6-8, in een nis van het nr. 6).



De cartouche op de voetplaat (foto boven) en de holte aan de onderkant met mortelopvulling (foto onder)



Madonna 3x binnen de Leien

Paula Sörnsen



12 mei 2011, Londenstraat

Aan de rand van het Eilandje waar dit weekend iedereen de mond van vol heeft, want het MAS opent er zijn deuren, gebeuren op eenvoudigere wijze en meer intens, hetgeen men zou kunnen noemen 'alternatieve feestelijkheden'.

Twee studenten van het 7de specialisatiejaar in het Technicum Noord Antwerpen (TNA) hebben samen met hun leraar, de Heer Luc Mariën, het madonnabeeld opnieuw aan de gevel aangebracht, na restauratie.

Dat onze vereniging hier een 'vinger in de pap' had is niet te verwonderen. Onze wijkmeester had reeds 'n hele tijd de aandacht getrokken op de slechte toestand van het beeld, en het herstel werd in het studieprogramma opgenomen.

Het resultaat is thans zeer goed, gepolychromeerd hangt Maria terug tegen de muur.

Haar sterk geërodeerd gelaat werd plastisch bijgewerkt.

Het feestelijk tintje ontbrak niet: vele studenten waren aanwezig, de directeur heeft de waarde van een Mariafiguur in de stad benadrukt, en de aalmoezenier van de arbeid E.H. Bayen heeft het beeld t.o.v. de studenten, school en genodigden, ingezegend.

Interessant was eveneens de toelichting die de Heer Bayen gaf over het ontstaan van de school en de waarde van onderwijs dat aan de studenten meegegeven wordt.

Na een fijne dronk en een lekker hapje, konden we nog even de oudste gedeelten van de school o.a. de kapel, waar men druk aan 't werken was, en verder de fotogalerij, bewonderen.



21 mei 2011, Keizerstraat 73, hoek Prinsesstraat, O.-L.-V. van de Broodjeskapel

Toen in 1891 de zgn. Broodjeskapel alias



Sint-Jacobskapel op de andere hoek van de Keizer- en de Prinsesstraat werd gesloopt, zorgden de burens ervoor dat de beeldengroep hier terecht kwam.

De historische context werd door E.H. Mannaerts geschets t.o. de genodigde Vrienden

Het beeld wordt toegeschreven aan W. Pompe.

Maria knielt hier op een 'afgeplatte' maan die zich op de werldebol bevindt. Aan weerszijden aan de onderzijde van de werldebol hangen wolken. Over de bol kronkelt het lijf van de slang, als symbool van het kwaad dat de wereld wil veroveren. Onder haar rechter voet bevindt zich het hoofd van de slang.

Maria staat op een bijzondere maansikkel; de maan heeft een gezicht, 'een janneke maan' De kroon is hier een los metalen sierstuk, met twaalf sterren op de punten van de kroon.

De driehoek vertegenwoordigt de drieuldigheid. Het alziende oog vertegenwoordigt de voorzienigheid. Een symbool dat in de 17de, 18de eeuw verscheen.

Zoals geschreven in Hebrreeën 4,13: "Geen schepsel is voor Hem verborgen, alles ligt open en bloot voor zijn ogen. Aan Hem hebben wij rekenschap af te leggen."

De betekenis van Maria moet worden gezien in het licht van de strijd tussen God en het kwaad. Maria wordt de uitverkorene om mee te werken in Gods plan om de wereld te bevrijden uit de macht van het kwaad. De hele houding van Maria drukt uit hoezeer zij open staat voor wat God van haar verlangt. Geknielt, de ogen neergeslagen, de rechterhand open neerwaarts en de linkerhand op de borst, gaat zij nederig in op haar uitverkiezing.

Het hemelse geluk zal haar beloning zijn,



verzinnebeeld door de beide engeltjes die zweven op schouderhoogte. Het ene bood haar oorspronkelijk de scepter (of een lelie?) aan, het andere de kroon.

Deze beeldengroep werd gerestaureerd met mooi resultaat, door Geneviève Hardy.

In september 2010 werd het geheel genomineerd voor de monumentenprijs 2010.

Na deze inleiding werd het beeld t.o.v. Vrienden, bewoners en voorbijgangers ingezegend.

De groep wandelt verder naar de Rodestraat: het begijnhof.

BEGGA is hier terug van weggeweest, zij schittert in begijnhofpoort. Vorige week werd zij in haar nis herplaatst door Luc Rossen en zij werd in het atelier gerestaureerd door Kim Raymakers.

Ook hier geeft E.H. Mannaerts 'n stukje van de geschiedenis zowel van deze adellijke vrouw Begga, als van het leven van de begijntjes binnen deze oase van rust die het thans betekent in onze stad, maar het was ooit wel eens anders...

De groep Villers had een feestelijk bloemstuk aangebracht voor deze gelegenheid.

Bij de inzegening werden de bewoners van het begijnhof niet vergeten.

Marialiederen waren toepasselijk in deze mei-maand.

De gastvrijheid van de gemeenschap Villers gaf onze vereniging de mogelijkheid om na de historische en spirituele voeding ook de innerlijke mens te voorzien van spijs en drank.

Onze Antwerpse Madonna's bezitten het vermogen om onbekende personen, vrienden en plaatsen samen te brengen in een warme sfeer.



Hiernaast: voor- en achterzijde van de medaille
 Onder: zuster Cathérine Labouré
 Afbeeldingen uit: *'De heilige van het stilzwijgen en de Boodschap van Onze-Lieve-Vrouw'*, z.pl.. [Parijs], z.j. [ca. 1991-1994], resp. p. 5 en 25



Hiernaast: een Frans devotieprentje van de wonderdadige medaille. De door Maria vertrapte slang wordt op de aardbol in Frankrijk gesitueerd. Het passe-partout plooi kaartje werd nadien bedrukt door Henri Georges uit Brussel met een 'Akte van toewijding' aan de 'Congregatie der Allerheiligste Maagd Maria' die manueel kon vervuld worden. - Verz. W. Strecker (exemplaar in gebruik in het H. Hartinstituut in Overijse in 1957).

Opschriften aan de voorzijde:

Bovenaan: COURONNÉE PAR S.S. LE PAPE LÉON XIII, le 26 Juillet 1897
 Randschrift: O MARIE CONÇUE SANS PÉCHÉ PRIEZ POUR NOUS QUI AVONS RECOURS À VOUS

Onder: Manifestation de l'Immaculée Vierge Marie de la 5^{te} Médaille dite MÉDAILLE MIRACULEUSE

Uitgever: Ancienne maison CH. LETAILLE, PL 706bis / BOUMARD et FILS, Éditeurs Pontificaux; Paris, 15, Rue Garancière.



Onze-Lieve-Vrouw van de Wonderdadige Medaille

Jos Dobbeleers

Onder de titel "Lieve Vrouwke, ik kom niet om te bidden..." was in onze laatste Nieuwsbrief (nr. 17 - 2011) een bijdrage gewijd aan de Mariakapel aan de Beukenlaan. Hierin kon je lezen dat het Mariabeeld dat in deze kapel prijkt een voorstelling is van 'Onze-Lieve-Vrouw van de Wonderdadige Medaille' en tussen haakjes las je dan ook dat je hierover meer uitleg zou krijgen in de volgende nieuwsbrief. Belofte maakt schuld, dus... hier gaan we dan.

Op 2 mei 1806 werd in het Bourgondische dorpje Fain-les-Moutiers (Cote d'Or) Cathérine Labouré geboren. Zij was de achtste van tien kinderen en moest, na de dood van haar moeder, als twaalfjarige voor de drukke huishouding zorgen. Maar Cathérine droomde van het kloosterleven en op 21 april 1830 begon zij als novice bij de 'Dochters van Liefde', een orde die in 1632 gesticht werd door de Heilige Vincentius a Paulo en de Heilige Louise de Marillac en waarvan het hoofdhuis zich bevond en zich nu nog steeds bevindt in de Rue du Bac 140 te Parijs.

Cathérine was daar nog geen drie maanden als haar, in de nacht van 18 op 19 juli, de Heilige Maagd verscheen. Maria, vertelde haar over een zending waarmee God haar wilde belasten en over de moeilijkheden die zij daarbij zou ondervinden.

Bij de tweede verschijning die plaats vond op 27 november van hetzelfde jaar (1830) was Maria omgeven door een helder licht. Zij stond op een wereldbol met onder haar voeten een slang met een appel in de muil. Zij keek neer op Cathérine en spreidde haar handen met de handpalmen naar voor gekeerd terwijl stralen uit haar handen te voorschijn schoten die de wereldbol overdeken. Deze stralen stellen de genaden voor die overvloedig zullen zijn voor

al wie vertrouwen hebben in Maria. Er vormde zich tevens een ovale omlijsting rondom de H. Maagd met aan de rand deze woorden in gouden letters: "O, Maria, zonder zonden ontvangen, bid voor ons die onze toevlucht tot u nemen." Onze-Lieve-Vrouw gaf haar de opdracht: "Dit is het symbool van de genaden die ik geef aan hen die er mij om vragen. LAAT EEN MEDAILLE SLAAN VOLGENS DIT MODEL. Allen die ze dragen zullen grote genaden ontvangen." Het geheel draaide zich nu om en zo zag Cathérine de achterkant van de medaille: de letter M (Maria), waarboven een kruis en eronder twee harten (een met doornen gekroond en een doorstoken met een zwaard). Het geheel omgeven door 12 sterren.

De enige met wie Cathérine over haar visioenen sprak was pater Aladel, haar biechtvader. Deze stond echter zeer terughoudend tegenover de confidenties van zijn biechteling. Zelfs na een derde verschijning, op 27 december 1830, waarin Onze-Lieve-Vrouw zich erover bekloeg dat de medaille nog steeds niet uitgevoerd was, wachtte pater Aladel nog tot begin 1832 om Mgr. de Quelin, aartsbisschop van Parijs, hierover in te lichten. Maar deze kerkvorst oordeelde dat men zo spoedig mogelijk werk moest maken van de medaille.

30 juni 1832 werden de eerste medailles verspreid. Dat was ook de tijd dat de cholera weer oplaaide in Parijs. De verplegende Dochters van Liefde verspreidden de medaille in de Parijse wijken en in een mum van tijd geraakte ze heinde en ver bekend. De gunsten die men haar afsmeekte waren zo talrijk dat ze al spoedig door het volk de 'miraculeuze' of 'wonderdadige' medaille werd genoemd.

We mogen aannemen dat in 1876, bij de dood van Cathérine Labouré, er al meer dan een



miljard van deze medailles verspreid waren en dat zij allemaal, behoudens enkele minimale verschillen, identiek zijn aan deze van 1832. Het is pas in de laatste decennia dat de meest onbeduidende medailles de markt ontsieren. Zelfs het plastic waagt zijn kans.

Korte tijd na haar inkleding verliet Cathérine Labouré het moederhuis van de Dochters van Liefde aan de Rue du Bac en werd ze benoemd om te gaan werken in het Hospice d'Enghien aan de Rue de Reuilly te Parijs. In dit tehuis voor ouden van dagen, gesticht door de prinsen van Orleans voor hun op rust gesteld dienstepersoneel, besteedde Cathérine nagenoeg 46 jaar haar beste zorgen aan keuken en linnen, tuin en neerhof, maar vooral aan de oudjes. Ze overleed er op 31 december 1876, 70 jaar oud, en werd bijgezet in de grafkelder van de kapel.

Met het oog op haar zaligverklaring werd ze in 1933 opgegraven. Na 56 jaar was haar lichaam nog gans intact. Men plaatste haar in een schrijn in de kapel van de Rue du Bac. Zij rust er onder het altaar op de plaats waar, meer dan een eeuw tevoren, Maria haar was verschenen. Het klooster daar in Parijs is zeker een bezoek waard en je vind er uiteraard vele wonderdadige medailles in verschillende materialen en met de tekst in talrijke talen, zelfs in dialecten. Op 27 juli 1947 werd Cathérine Labouré heilig verklaard door paus Pius XII.

Het is dus Onze-Lieve-Vrouw van de wonderdadige of miraculeuze medaille die we uitgebeeld vinden in de kapel aan de Beukenlaan. Maar we vinden ze ook nog in de straten van de oude stadskern bij onze Antwerpse madonnabeelden. Enerzijds prijkt ze met deze uitbeelding aan de Torfbrug 10, tussen het groen

op de hoekgevel van café "'t Elfde Gebod" en anderzijds op de hoek Leeuwenstraat/Vrijdagmarkt 8. Het beeld van het type 'Medeverlosseres' dat eertijds deze hoek sierde sneuvelde bij de inslag van een V-2 bom die hier op 2 januari 1945 een geweldige ravage aanrichtte. Na de heropbouw van de huizen in 1949 werd gekozen voor de uitbeelding van de Onze-Lieve-Vrouw van de Medaille. Dit natuurstenen beeld in haar arduinen hoeknis is van de hand van beeldhouwer Frans De Roeck (1889 - 1968) en kwam er op initiatief en voor rekening van de Onze-Lieve-Vrouweparochie. Men bracht hierbij hulde aan de naburige zusters van de Dochters van Liefde, in Antwerpen. De in de tijd zogenaamde 'vliegende nonnen', die sinds 1901 sociaal actief waren in deze buurt, waren gehuisvest in het toenmalige complex van Heilige Geeststraat 19-23 en Reyndersstraat 18 (De Grote Witte Arend).

NB: Misschien kan ik, als verzamelaar van religieuze medailles de lezers en lezeressen overtuigen van de grote verspreiding van de wonderdadige medaille. In mijn verzameling bezit ik van dit type zo'n slordige 160 verschillende exemplaren.

Bronnen:

- Brochure "De Heilige van het stilzwijgen en de Boodschap van Onze-Lieve-Vrouw"
- "De Miraculeuze Medaille", bijdrage tot de religieuze numismatiek door Jos Philippen in het jaarboek 1983 van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde.
- "De Wonderdadige Medaille", prentje uitgegeven door de vzw Totus Tuus, Borgerhout - Antwerpen
- "Madonna- en heiligenbeelden in de Antwerpse binnenstad" van Voor Kruis en Beeld vzw, Antwerpen 2010
- "De vele gedaantes van Maria" (Jo Claes)

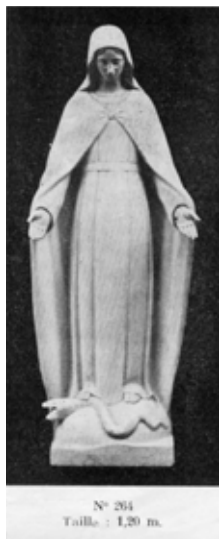


Het 19de-eeuwse type van Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen, voor de opkomst van de Lourdesbeelden: de slang vertrappend, met neerwaartse blik en spreidend, neerwaarts gericht armgebaar (handpalmen open).

Hierboven: Twee *gekroonde* beelden door Jan Van Arendonck uit 1855. Links: dat op het hoofdportaal van de Kathedraal aan de Handschoenmarkt, met een *maansikkel* (verdwenen). Detail uit een foto van Edmond Fierlants (1860). – Rechts: dat van de Minderbroedersrui en Minderbroedersstraat (verdwenen maar vervangen). Foto KIK, B29982 (opname 1942).



Hiernaast, links: een ongedateerde koperen medaille met *slang* aan Maria's voeten. De spelling van het opschrift 'Toon dat gy myne moeder zyt' verwijst naar de 19de eeuw. – (Gedragen exemplaar in de etalage van een Antwerpse brocantehandel, 2011).



Onder, links: een 20ste-eeuwse versie van O.-L.-Vrouw Onbevlekt Ontvangen. Het nr. 264 uit catalogus nr. 59 van de Ets. Haenecour (Brussel), in productie in 1952. – Detail uit document horend bij een O.-L.-Vrouw met Kind aan de Kruisbaanvelden 84, Merksem. (Met dank aan de Kon. Kring voor Heemkunde, Merksem).

Rechts, boven: een van de vele identieke beelden van O.-L.-Vrouw Onbevlekt Ontvangen uit een 20ste-eeuwse commerciële productie. Hier dat van de Torfbrug 10.

Rechts, onder: de Onze-Lieve-Vrouw van de *wonderdadige medaille* van Frans De Roeck uit 1949 op de hoek Leeuwenstraat en Vrijdagmarkt 8. (nota WS)





Chris Michielsens verfraaide het tuintje (links boven).

Hugo Stevens herschilderde de rustbank (rechts boven) en voerde nog wat grover werk uit: bomen snoeien en een herstelling van de dakrand (onder). - Foto's auteur.



Wat gebeurde er met de kapel aan de Beukenlaan?

Chris Michielsens

Kapelletjes van Onze-Lieve-Vrouw vind je overal in Vlaanderen, waar wegen kruisen, in velden, in dorpen en steden. Groot of klein staan ze tijdens de meimaand te pronken omringd met fleurige bloemen.

Toen ik de kapel op de Beukenlaan leerde kennen, een hele tijd geleden, viel het me direct op dat deze een 'specialleke' was. Geen gesloten deuren, geen camerabewaking of pottenkijkers. De rust en sereniteit begint al bij het smeedijzeren hek aan de ingang. Tussen de majestueuze villa's, een drukke verkeersweg en een oase van groen, staat ze daar, ons Lieve Vrouwke.

Ik weet dat de Antwerpenaar alles en iedereen aanspreekt met 'ons'. Maar dit geldt enkel als er iets diep in hun hart leeft en de kapel op de Beukenlaan leeft in vele mensen hun hart. De devotie voor Onze-Lieve-Vrouw is duidelijk zichtbaar. Bloemen, kaarsen, gedenktekens, en dankbetuigingen staan er als teken van verbondenheid met de Heilige Maagd.

Maar alles trekt 'stof' aan. Gelukkig is er meneer E. Deveaux om er twee keer per week alles onder controle te houden: kuisen, plantjes water geven, kaarsen te vervangen,... Wij danken hem oprecht voor zijn jarenlange belangeloze inzet.

Toen Paula Sörnsen me vertelde dat de tuinman wegens hoge leeftijd zijn taak niet meer kon verder zetten, ben ik op de kar gesprongen. Ik ben wel geen tuinvrouw maar mijn enthousiasme is groot. Gelukkig krijg ik enorme hulp van Hugo Stevens en met twee bereik je meer dan alleen. Hugo heeft al heel veel gedaan voor de kapel: schilderen, herstellingen en tuinonderhoud wordt zijn nieuwe uitdaging.

Toen zijn we begonnen, eerst de IJsheiligen afwachten en dan bloembakken leegmaken en terug vullen met een kleurenpalet van

bloemen. Een dame die me bezig zag zei: 'Gelukkig ben jij nog jong, ik deed dit vroeger, maar nu kan ik niet meer zo goed bukken'. Deze uitspraak maakte me terug twintig jaar! Het hekken en de deur werden vakkundig geschilderd door Hugo en zijn helper hielp vrolijk mee. Oeps, de bank op het voetpad niet vergeten! Even stilstaan voor een praatje. 'Goed dat je de bank terug schildert meneer, want dit is mijn enige rustplaats om naar de kapel te komen', zei een dame tegen Hugo. Haar beide benen waren omwikkeld met steunverbanden. Daar doen wij het voor, voor de mensen die uit liefde en devotie naar Onze-Lieve-Vrouw komen.

Bomen snoeien is spectaculair. Hoge ladders, lange takken, oeps ze vallen, nee niet op onze kapel want alles is prima voorbereid. Dan staat ze daar weer, onze kapel, volledig vrij en goed zichtbaar. Maar dan duiken er andere problemen op. Beide dakranden aan de achterkant zijn beschadigd. Het lood is er door de tijd en het weer (lees Belgisch) losgeraakt of verdwenen. Geen nood, Hugo heeft dit prachtig hersteld. Je moet maar eens komen kijken.

Onze-Lieve-Vrouw heeft een was- en verjongingsbeurt gekregen. De warmte en het licht van de vele kaarsen doen haar stralen. Moeder in de hemel waakt over ons. Die 'Hemelse Moeder' komt niet van mij maar van een niet-gelovige dame die ik in de kapel heb ontmoet.

Om de bodembedekkers te kortwieken kregen we zelfs het gebruik van een échte oude sikkel aangeboden door een voorbijrijdende sympathisant. Van medewerking gesproken...

Geschiedenis en traditie zijn waardevol zolang mensen ze levend houden. Gelukkig 'leeft' onze kapel op de Beukenlaan!



De Madonna op de hoek van de Oude Beurs en Schoenmakersstraat, eind 19de eeuw- Detail uit een anonieme foto, verz. Voor Kruis en Beeld

De franstalige 'Antwerpse' auteur Maurice Gauchez¹ publiceerde in 1925 'Cacao',² een roman waarin hij het milieu aan de zelfkant van het Antwerpse Schipperswartier in een romantisch suspensverhaal ten tonele voert. Zijn hoofdpersonage, de halfbloed 'Cacao', groeit op in een kroeg gesitueerd op de hoek van de Oude Beurs en de Schoenmakersstraat.³ Een Antwerpe madonnakenner die dit adres leest ziet in zijn geest meteen de andere straathoek: Cacao is overbuur van een traditionele Antwerpse Madonna. In Cacao gaat ze een belangrijke rol spelen, en met haar alle Antwerpse madonnagevelbeelden. Verder vernoemt de auteur ook de calvarie aan

het Vleeshuis, de Christus aan het kruis van het Steen, de calvarieberg aan de Veemarkt en – wonderlijk genoeg – ook een piëta tegen de gevel van het Vleeshuis. Deze beelden zijn voor hem meer dan een sfeerscheppend decorstuk, Gauchez gebruikt ze als betekenisdrager en weet hun functie te duiden:

"Un peu partout, aux carrefours des vieilles rues du quartier maritime, de pures images parlent d'enchantements aux pensées troubles et mal définies des gens du peuple. Aux jours de fêtes, des guirlandes multicolores enjolivent de fleurs de papier ces statuettes idéales. Des lampes perpétuelles brûlent sous ces groupes et ces lumières sont comme les étoiles de cette nuit de juillet, minuscules et clignotantes, impressionnantes et glorificatrices." ('Cacao', 1934, p. 32).

De Antwerpse Madonna's spelen zelfs een sleutelrol. De auteur moet de evolutie van het kind Cacao naar volwassene zien te voltrekken en hem een positieve toekomst, weg van het schelmenmilieu, doen inslaan. In een droomervaring verschuift voor Cacao het hem gekende hoekbeeld met zijn engeltjes, kleine Jezus en Moeder Gods naar een 'stoet' van alle Madonnabeelden:

"[...] la nuit dernière, endormi sur le sable de ces dunes, le ciel piqué d'étoiles tiré sur moi comme une ample couverture, j'ai connu une féerie plus sublime encore! Toutes les Vierges des coins et des rues d'Anvers, les pauvres en robes souillées, les laides aux visages usés par les larmes de la pluie, les belles aux figures délicates comme des poupées de la Mi-Carême ou de Saint Nicolas, les riches avec leurs atours de Noël à couleurs vives, toutes, d'un meeting de leur syndicat chez notre Père, sans doute,

1 Aanvankelijk pseudoniem, later geofficieerde naam, voor Maurice Gilles (Chimay 31.07.1884 – Sint-Gillis (Brussel) 24.11.1957). Hij groeide op in Antwerpen (leerling Kon. Atheneum), beleefde Wereldoorlog I aan het front en woonde en werkte een tijdlang in Antwerpen (Arendstraat 39 in 1923). In die Zurenborgse periode was hij naast auteur van poëzie en proza ook literatuurcriticus voor de krant 'Le Matin', docent aan het lyceum (rhétorique française) en de Academie (een franstalige cursus letterkunde, ad-interim okt. 1925-sept. 1929; cf. archief KASKA, PD 741). In 1929 verhuisde Gauchez naar Brussel.

2 Maurice Gauchez, 'Cacao', La renaissance du Livre: Brussel, 1925 (treffende passages op p. 36-40 en 204-205). In de stilistisch herwerkte uitgave van 1934, verschenen in Leuven bij 'Les éditions Rex' (Collection nationale, nr. 4), resp. p. 31-34 en 166-167..

3 "L'obscur petit établissement jouissait d'une renommée quasi cosmopolite. Mince mesure aux murs délabrés, située à l'angle de deux étroites artères de l'ancienne ville, la 'Cuisine Bourgeoise' ouvrait une large fenêtre sur chacune des rues Vieille-Bourse et des Cordonniers." ('Cacao', 1934, p. 21). – "À l'angle de la maison vis-à-vis de la 'Cuisine Bourgeoise', au-dessus du trottoir, debout sur un socle et protégée par un nuage de plâtre, il y a une Notre-Dame-la-Vierge à robe bleue lamée d'or, et deux bébés célestes l'auréolent d'une guirlande de fleurs décolorées." ('Cacao', 1934, p. 31-32)

descendaient par le large escalier d'argent de la lune..." (p. 166-167).

Het droombeeld verglijd tenslotte naar zijn persoonlijke leefwereld, Onze-Lieve-Vrouw maakt plaats voor zijn geliefde:

"Mais cette Madone elle-même, — comment donc cette métamorphose nouvelle s'est-elle réalisée ? —, ce n'est plus la Notre-Dame-de-la-Cathédrale, la Vierge Marie des rues étroites et tortueuses, non, c'est elle encore, peut-être dans toute son apparence surnaturelle et belle — pourtant ses traits se sont comme effacés et fondus, et son visage emprunte les lignes et les ovales d'une autre face. Quelle est donc cette sainte que de toute son imagination, Cacao essaye de reconnaître? [...]. Ah! Cacao la reconnaît: c'est Lisa, la petite Lisa de la rue des Tonneliers, Lisa la blonde et la douce, son amie..." (p. 33-34).

Interessant aan deze roman is de vanuit een niet-religieus standpunt vertrekkende invalshoek bij het benaderen van de symbolische betekenis van de Madonna. Hij gebruikt haar beeld als opwekker van een hoogste ideaal. In tweede instantie verschuift hij zijn gedachten-gang naar een profaan voorbeeld, de Antwerpse Maagd (la Pucelle d'Anvers) om tenslotte bij Lisa, Cacao's geliefde uit te komen.

'Merano et Vresse'

Vergis u niet, het manuscript eindigt met beide plaatsnamen; het maakt het een literair product van een 'Antwerpenaar' die vanuit zijn geheugen een sfeer weergeeft, 'beelden kleurt' (letterlijk en figuurlijk), en staat dus ver van een ooggetuigenverslag dat kan dienen om verdere interpretaties aan te koppelen.

Zoek bijvoorbeeld geen 'piëta' aan het Vleeshuis (ook niet in 1925) maar lees gewoonweg 'Madonna'. Mogelijk gebruikte Gauchez dit woord als slecht begrepen alternatief.

Ook de beschrijving van de calvarie aan de Sint-Pauluskerk munt niet uit in begrip voor de essentie van de beeldentuin, maar dat was vermoedelijk toen te diep verzonken erfgoed.

Onvermijdelijk bevat elk boek elementen die op zich documentaire waarde bezitten bij een lectuur op een niet door de auteur bedacht niveau. Zo kwam ik deze passus tegen:

"La Grenouille descendait la ruelle des Cordonniers. Devant lui, le Canal-au-Fromage courait perpendiculairement à la Grand'place. Il s'arrêta un instant au croisement des deux artères. La porte du transept de Notre-Dame, massive dans son encadrement de moulures grises, fermait l'horizon. A l'avant-plan, sur la gauche, dans un renforcement, au-dessus d'une boutique de charcuterie, d'anciens ornements en relief, usés et polis, commémoraient, sinistres et naïfs, le séjour, autrefois, du pourvoyeur du gibet, du manoeuvrier du couperet tranchant, Monsieur d'Anvers, le bourreau rouge; (...)" ('Cacao', 1934, p. 121).

Gauchez vermeld hier de gevelsteen aan het huis van de 'Vier Gekroonden', Kaasrui 2-4. In de volksoverlevering werd dit ambachtshuis van de Metsers 'het huis van de beul' genoemd. Er is te lezen dat de steen anno 1925 al verweerd was (*"d'anciens ornements en relief, usés et polis"*) en er toen al een charcutier in het aanpalende deel gevestigd was, dit terzijde. Interessant is evenwel dat de opmerkelijke Madonnakapel aan de overzijde in het gezichtsveld van 'la Grenouille' onvermeld blijft (huis 'de Tromp', hoek Grote Markt en Torfbrug),

omdat ze binnen het denkkader van de auteur afbreuk doet aan het net gelanceerde begrip 'beul' (dat in de evolutie van dit hoofdstuk figuurlijk zal ontwikkeld worden).

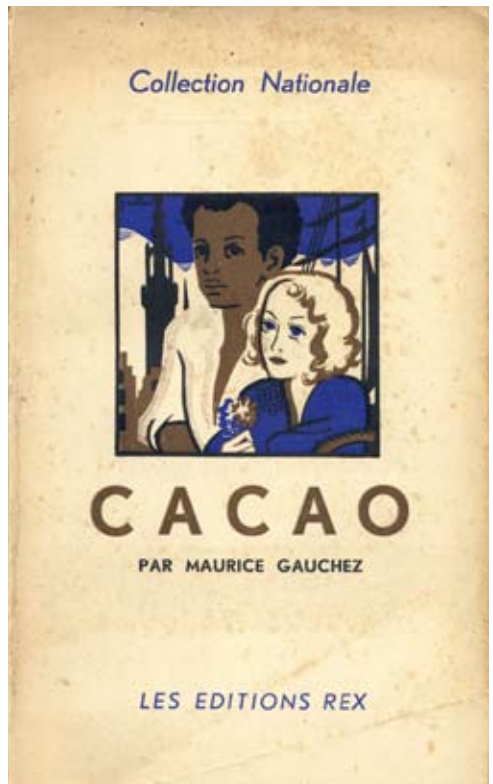
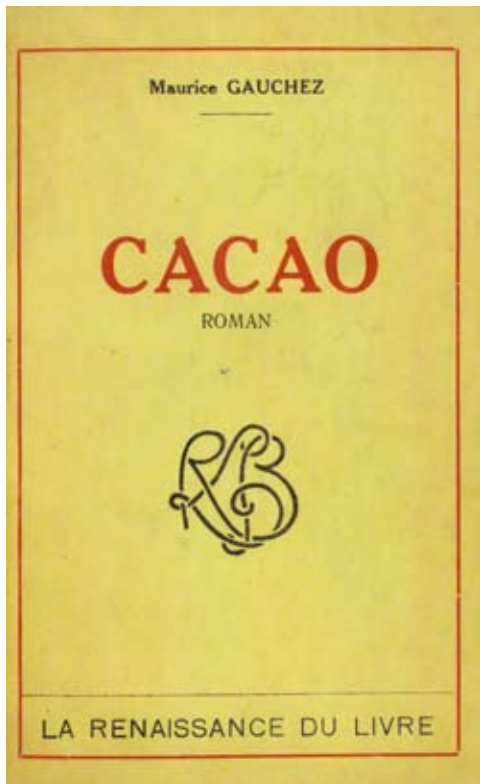
Dit voorbeeld is een illustratie van het selectief gebruik van motieven in een literaire tekst. Er wordt geen topografische volledigheid nagestreefd maar men plukt elementen uit de werkelijkheid (of fantaseert ze) om er associaties mee op te bouwen.

Dit soort 'knippen / plakken' is in visuele voorstellingen (schilderijen, prenten) een zware valkuil. Later hierover meer.

Onder:

Kaften van de twee edities van 'Cacao' door Maurice Gauchez, links de uitgave van 1925, rechts de herwerkte editie van 1934 met een illustratie door P. Wellens.

Beide versies zijn te vinden in de Erfgoedbibliotheek Henrik Conscience (vroeger Stadsbibliotheek) in Antwerpen.



De Antwerpse rede in 1870

Mariabeeldensprokkels en iets over beeldhouwer Ludovicus Muni – Wim Strecker

Het hoeft niet te verwonderen dat bij een bezoek aan het nieuw geopende Museum aan de Stroom (MAS) een Madonnaliefhebber ergens wel zijn gading vindt. Overal waar men gaat... komt men Maria tegen. Zoek er evenwel geen kapelletje of afgenomen gevelbeeld, die zijn in de actuele opstelling niet te vinden. Het wordt dus zoeken met 'een vergrootglas', en wat is er dan beter dan de schilderijen van Antwerpse straat- of redezichten?

In de box *Wereldstad*, op de vijfde verdieping, is een groot schilderij 'De Antwerpse rede in 1870' van de hand van Robert Mols (Antwerpen 1848-1903) een van de trekpleisters.¹ Dit panoramisch werk was in 1875 besteld door de stad Antwerpen² als herinnering aan het uitzicht van de 19de-eeuwse rede – met neo-classicistische gevelwand, werfuitsprong en vlieten – voor het nakende verdwijnen ervan bij de uit te voeren 'rechttrekking van de kaaien' (voltooid in 1885 voor het afgebeelde deel).

Op dit doek komen twee Madonna's als gevelbeelden voor, geplaatst onder een baldakijn en

voorzien van een monumentale lichtarm met lantaarn. Ze zijn te vinden in de zone onder de Kathedraal, aan de Boterrui (nu Suikerrui). Het links geportretteerde beeld is te situeren op de hoek van de Kaasstraat, het rechtse aan de verdwenen 'Boksmakerstraat' (of Broekmakersstraat, 'rue de la Culotte'; het verlengde van het Zand)³. Dat van de Kaasstraat bestaat nog,⁴ het andere verdween spoorloos.

Bij mijn weten is er nog één andere afbeelding van dit beeld aan de Broekmakersstraat, het komt ook voor op een litho van Stroobant uit 1834.⁵

De auteur van een 19de-eeuwse gevelbeelden-inventaris⁶ noemt het een klein en oud beeld van Onze-Lieve-Vrouw met Kind op de arm, gesteld op een mooie onversierde console.⁷ Hij vermeldt Ludovicus Muni als maker, een Antwerpse beeldhouwer⁸ waar geen enkel werk meer van bewaard lijkt te zijn.

1 De zaalttekst luidt: "De Antwerpse rede in 1870; Robert Mols; 1878; Olieverf op doek; Bruikleen Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen; Dit beeld toont de traditionele aanlegplaatsen kort voor de rechttrekking van de kaaien.; Inv. nr. 1108".

In de catalogus van het KMSKA uit 1977 wordt het doek 'De Antwerpse rede in 1870' (inv. 1108, 294 × 947 cm, gesigneerd i.o. 'Robert Mols 1878') vermeld als behorend tot de 'Verzameling Stad Antwerpen' ('Catalogus schilderijen 19de en 20ste eeuw, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen', Antwerpen, 1977, p. 311).

2 De stad Antwerpen bestelde het doek 'Vue générale du port' aan Mols samen met nog twee zichten van de te verdwijnen vlieten (aan J.M. Ruyten, 'canal au Charbon' en 'canal St.-Jean') en twee van de te slopen Citadel (aan Albert De Keyser, 'Vues de la citadelle du sud'). cf. 'Ville d'Anvers. Bulletin communal, année 1875. Premier semestre, nos. 1 à 17', Antwerpen, 1875, p. 412-413 (Séance du 21 Avril 1875).

3 Zie R. Vande Weghe, 'Geschiedenis van de Antwerpse straatnamen', Antwerpen, 1977, p. 529 (Zand).

4 Vandaag te vinden aan de Prinsstraat 13 waar het werd herplaatst tegen de huistoren op de zgn. 'Madonna-koer' van het Hof van Liere (Universiteit Antwerpen). Zie: 'Madonna- en heiligenbeelden in de Antwerpse binnenstad', Antwerpen, 2010, p. 189 (nr. 173).

5 'Boterrui, Suikerrui en kathedraal', litho 300 × 210 mm, François Stroobant, 1834. Privéverzameling, Berchem – Afgebeeld in: F. Lauwers, 'Nie warm nie wille! Antwerpen een geschiedenis van het marktleven', Antwerpen, 2006, p. 88 (afb. 51).

6 Het zgn. 'Hs1491': Anoniem, 'De lieve-vrouwbeelden van Antwerpen', handschrift, ca. 1868-1886. Provincie Antwerpen, Dienst Erfgoed, Dossier Onze-Lieve-Vrouwbeelden (zonder referentienummer of foliëring).

7 "Zand tegen de Suikerrui. Een klijn oud O.L.Vrouwen beelden met Kindje op den arm. Schoonen effen voetzuil. Door Ludovicus Muni." (Hs1491, f° [18r]).

8 Meester in de Sint-Lucasgilde kort voor 1733, zie: Ph. Rombouts en Th. Van Lierus, 'De liggeren en andere historische archieven der Antwerpsche Sint Lucasgilde ...', 2, Antwerpen/Den Haag, 1864-1876, p. 776.

Van dezelfde maker was ook een nu verdwenen 'Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans', eertijds geplaatst op de hoek van het 'Kopstraatje' en de 'Voddenstraat' in Antwerpen (een bij het trekken van de Nationalestraat verdwenen locatie, cf. Theodoor Van Rijswijkplaats). De console bevatte een voorstelling van 'ketter' Tanchelm.⁹

Dat beeld werd gespaard bij de sloop van het pand en op 7 december 1878 voor bewaring naar een kelder in de Sint-Andrieskerk gebracht.¹⁰ Vandaag, 133 jaar later, is het daar evenwel onbekend.

Het doek van Mols blijkt in deze detailkwesties een accurate weergave te zijn van de in 1870 bestaande werkelijkheid.

9 "Kopstraatje en Voddenstraat. O.L.Vrouw van den Roosenkrans. Keurig beeld op het voetstuk ziet men den ketter Tanchelinus afgebeeld. Door Lud. Muni." (Hs1491, f° [18r°]).

10 "7 december 1878, Het O.L.V. beeld in de voddenstraat op den hoek der Kopstraat is afgedaan en in den kelder in bewaring gelegd, dat beeld werd geëerd onder den tittel van O.L.V. van den H. Roozenkrans." – Petrus Stroobants, 'Historischen Klis Klas van St. Andries'. Handschrift (1859-1883), Archief Sint-Andrieskerk Antwerpen, f° 146.



links: Kaasstraat; rechts: Broekmakersstraat (Zand)





1



Deze rubriek is een opvolger van de vroegere 'mededelingen'. Gebeurtenissen uit het verenigingsleven van Voor Kruis en Beeld en alle nieuws omtrent het steeds in evolutie zijnde stadsbeeld, toegespitst op de religieuze gevelbeelden, komen chronologisch aan bod. Misschien was u aanwezig op een van de activiteiten? Mogelijk vroeg u zich af wat er zich achter een bouwstelling afspeelde? We trachten u voortaan zo volledig mogelijk te informeren.

Madonna Reyndersstraat 26-28 (afb. 1)

19 april 2011 – In samenwerking met de bouwfirma zorgde restauratrice Noortje Cools voor de afname – met een hijskraan! – van het gevelbeeld op de hoek Leeuwenstraat en Reyndersstraat. In tegenstelling tot eerdere de plannen, verhuisde de Madonna met haar bijwerk niet naar de Sint-Andrieskerk maar werd het geheel ondergebracht in Noortje's atelier. Sint-Andries ontfermde zich wel over de grotere te bewaren onderdelen van dit pand. De gerecupereerde houten winkelpui wacht in de kelders van de kerk op haar herplaatsing in de nieuwbouw. (Wim Strecker)

Erfgoeddag 2011

De Erfgoeddag dit jaar – onder het thema *Armoe troef* – ging door op 1 mei en viel samen met de hoogdag van de socialisten. Met als leidraad *Arm maar solidair* organiseerde Voor Kruis en Beeld hiervoor drie gegidste madonnawandelingen in de Sint-Andrieswijk, één in de voor- en twee in de namiddag. Samen trokken ze een 70-tal geïnteresseerde deelnemers.

De wijk, ooit bestempeld als *parochie van miserie*, bezit een boeiende geschiedenis.



Armoede en rijkdom leefde er steeds naast mekaar. Het ging niet altijd met solidariteit gepaard, maar... in de grootste nood kent men zijn burens/vrienden. De talrijke religieuze gevelbeelden vervulden hun rol als 'sprekende' ankerpunten om het erfgoedthema te ondersteunen. Waarmee nog maar eens kan aangetoond worden dat dit kleine erfgoed een meerwaarde betekent in het bewaren van het collectief geheugen. (Paula Sörnsen)



Erfgoedssalon (afb. 2)

Op 13, 14 en 15 mei organiseerde het MAS (Museum aan de Stroom) op de Hanzestedenplaats in openlucht een 'Erfgoedssalon Collectie Antwerpen' waardoor 60 organisaties de kans kregen hun werking te tonen. Paula Sörnsen vertegenwoordigde Voor Kruis en Beeld.

Inhoudiging herplaatste beelden > p. 5

12 mei 2011 – Onze-Lieve-Vrouw met Kind Londenstraat 43 (TNA).

21 mei 2011 – Onze-Lieve-Vrouw Keizerstraat 73, hoek Prinsesstraat en H. Begga (poortgebouw Begijnhof), Rodestraat 39.



Documentatiecentrum Sint-Andries (afb. 3)

Op 23 mei 2011 werd het documentatiecentrum Sint-Andries officieel geopend door Mgr. Bonny, bisschop van Antwerpen.

Sinds 1993, na de heropening van de gerestaureerde Onze-Lieve-Vrouwekathedraal, spant *Toerismepastoraal Antwerpen (TOPA)* zich namens het bisdom in voor de publieksontsluiting van het rijke Antwerpse kerkelijk erfgoed. Om haar werking wetenschappelijk te ondersteunen bouwde TOPA hiervoor in de loop der jaren een reusachtige documentatie





uit, die nu, dankzij de welwillendheid van de kerkfabriek van Sint-Andries, onderdak kreeg in de ruimte boven het kerkmuseum.

De avond werd ingeleid door E.H. Mannaerts die aan de hand van een scherpresentatie doel en werking van het documentatiecentrum toelichtte. Na een bezinningswoordje in de kerk volgde een rondleiding waarbij aan de genodigden concreter inzicht in het materiaal werd geboden. TOPA zorgde voor een fijne receptie om de avond te besluiten.

Ook de documentatie van *Voor en Kruis en Beeld* vond hier een plaats. Dat materiaal kan (mits afspraak) ingekeken worden door belangstellenden. (PS)

Opknop Beukenlaan > p. 12

Het voortuintje van de kapel in de Beukenlaan te Wilrijk werd begin mei aangepakt door twee van onze leden. De onverzorgde aanblik werd bijgewerkt en de bloembakken van rode geraniums en fijne blauwe bloempjes voorzien. De omheining werd professioneel geschilderd. (PS)

Lantaarn Sint-Nicolaasplaats (afb. 4)

Het OCMW plaatste eind mei 2011 opnieuw een lantaarn onder de Madonna van de Sint-Nicolaasplaats.

Vermits het vernielde exemplaar niet meer kon hersteld worden moet Onze-Lieve-Vrouw het nu stellen met een eenvoudig en commercieel verlichtingselement. De gehele voorstelling is terug volledig. (PS)

Herplaatsing Jan van Lierstraat 6 > p. 4

Restaurator Markus Oudejans herplaatste het beeld van Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen op 17 juni 2011.





6



Renovatie Lombardenvest 22 (afb. 5)

In opdracht van de eigenaar werd, samen met de gevel het 'AVE MARIA'-reliëf gereinigd. De lantaarn boven de natuurstenen sculptuur van Onze-Lieve-Vrouw met Kind verdween helaas bij deze ingreep. (WS) - Foto 10 juli 2011.

Afname Madonna Hopland 25 (afb. 6)

In augustus 2011 werkte restauratrice Geneviève Hardy aan de voorbereiding voor de restauratie van de Onze-Lieve-Vrouw met Kind van de hoek Hopland 25 en Kolveniersstraat. Beeld en lantaarn werden afgenomen voor behandeling in het atelier, de 'gevelnis' gereconstrueerd en het reliëf met bloemenkorf onderaan herschilderd. Bij het herboetsen van het bovendee van de pseudo-nis werd geopteerd om het rozenmotief als discrete slinger te herhalen.

De Madonna zal pas in de loop van 2012 terugkomen. Geneviève gaat 'in de koudere maanden' aan de beschadigde witmarmeren sculptuur werken. De detaillering van de hoofden en de hand Maria blijkt nog goed, maar de onderste zone is verweerd en beschadigd. Ook een hand van Maria moet vernieuwd worden. De lantaarn wordt behandeld door Ward Buys van Voor Kruis en Beeld. (WS)

Viering 15 augustus 2011 (afb. 7)

Traditiegetrouw wordt jaarlijks het hoogfeest Maria-Tenhemelopneming gevierd in de Kathedraal. Om 12.15u is de Eucharistieviering voorzien voor onze vereniging. Spijtig genoeg kon de aandacht van de gelovigen niet voldoende gevestigd worden op de werking van onze vereniging waar het de gevelbeelden betreft. Wel heeft E.H. Mannaerts tijdens de homilie de persoonlijkheid van Onze-Lieve-



7

Vrouw prachtig in het licht geplaatst. De muzikale omlijsting werd verzorgd door een mannenkoor.

Dit jaar werd ons de kans geboden een blik te werpen achter de schermen. De aangekondigde beperkte vergadering aanstonds na de eucharistieviering ging door in de sacristie van de Mariakapel. In een serene sfeer kon dan ook deze plicht vervuld worden.

Wij zien het nieuwe werkjaar hoopvol tegemoet! (Paula Sörnsen)

Kroon en kruisstaf Frans Halsplein (afb. 8)

De gestolen attributen van het beeld van Onze-Lieve-Vrouw Medeverlosseres op de hoek van de Korte Sint-Annastraat 2 en het Frans Halsplein werden door restaurator David Natidze vernieuwd. Op 13 september 2011 zijn ze heraangebracht. Bij de interpretatie van de opdracht, 'een bronskleur' voor de kroon, kruisstaf en topkruisje van het Jezuskind, is een communicatiestoornis geslopen. De transparant bedoelde bruintint werd in een minder fraaie, dekkende versie uitgevoerd. (WS)



8

Fotodocumentatie Everdijstraat (afb. 9)

Op 15 september 2011 kon Wim Strecker vanop de bouwstelling het beeld van de Moeder Gods aan de Everdijstraat 35 van nabij fotografisch documenteren. Onbetwist gaat het hier om een gegoten beeld, uit een vooralsnog onbekend materiaal, waarbij er uitspoeling van de zachtere delen is opgetreden (putjes in het onbeschermd oppervlak). De metalen attributen – kronen en scepter – zijn nog in zeer goede conditie maar missen hun glans, ook de fantasiesteentjes in de scepter ontbreken.

Het als monument beschermde gebouw (eer-



9



tijds het woon- en werkhuis van Cornelis Floris) is in renovatie. De restauratie van het gevelbeeld werd in het bestek opgenomen. (WS)

Renovatie Hoogstraat 62 (afb. 10)

Het vroegere ambachtshuis van de timmerlieden 'den Peerboom' (1704) aan de Hoogstraat 62 kreeg in opdracht van de eigenaar een nieuwe gevelafwerkingslaag. Ook de vier reliëfs op de eerste verdieping werden met de gevel mee herschilderd. Ze stellen taferelen voor uit het leven van de H. Jozef (patroon van de timmerlieden) en de H. Familie. Alleen aan de omlijsting van de reliëfs gebeurde een licht plastisch herstel. Deze uit 1731 daterende sculptuur wordt toegeschreven aan Cornelius Struyf (1687-1743). (WS) – Foto op 18 september 2011.

Spirituele wandeling (afb. 11)

Op 6 oktober 2011 zijn wij op stap gegaan langs sporen uit het verleden, naar het heden, en de toekomst!

Het werd een écht spirituele tocht... op initiatief van 'Kerk onder stroom' (bisdom Antwerpen) met verscheidene medewerkers. We vertrokken van uit de begijnhofkerk, waar we verwelkomd werden door E.H. Barzin. Even nog een bezoek aan de volgelingen van Sint-Franciscus (feestdag 4 oktober) aan de Ossenmarkt waar pater Jan en vicaris Wim Selderslaghs ons spraken over deze heilige. We vervolgden onze weg over de Italiëlei naar het De Coninckplein en de Lange Beeldkensstraat, waar we halt hielden aan de H. Hartkerk. De pastoor aldaar gaf ons de gelegenheid de beeltenis van de H. Bruno (feestdag 6 oktober) in aansluiting aan een evocatie van de Kartuziers, te genieten. Vicaris





11



12

Bruno Aerts, die naamdag vierde, sprak ons over de H. Bruno.

Het historisch luik van de tocht voerde ons via de *caravanistenweg* naar de Sint-Willibrorduskerk.

Op het Sint-Willibrordusplein werd de 70-koppige groep verwelkomd door de Broederschap van O.-L.-Vrouw Troost der Bedrukten (in de volksmond O.-L.-Vr. met de druiventros). Het Lied O.-L.-Vr. van Vlaanderen werd met doedelzak begeleid. In de kerk werd het spiritueel deel afgesloten door Miguel Ubarri en werden we genodigd naar de tentoongestelde unieke stukken o.a. refererend naar de *caravanisten*. Afsluitend een glaasje en een hapje, waar veel aanwezigen hun tevredenheid uitdrukten. (Paula Sörnsen)

Virga Jesse gewadenstel (afb. 12)

De Gilde van Onze-Lieve-Vrouwe-Lof in de Antwerpse Kathedraal nodigde ons uit bij de opening van de tentoonstelling '*Virga Jesse in al haar kleuren*' op 30 september. Muzikaal werd de avond opgeluisterd door een uitvoering van de Rozenkransmysteries door het ensemble *Voces capituli*.

De tentoonstelling van het zgn. *Virga Jesse gewadenstel*, een reeks geborduurde liturgische gewaden uit 1608, loopt nog tot 31 december 2011 in de Mariakapel van de Kathedraal. Deze prachtige kunstschat verdient zeker uw aller aandacht. (PS)

Madonna 'light' (afb. 13)

Bij het verschijnen van dit nummer zijn de gevelrenovatiowerken aan de Kommekensstraat 24 nog aan de gang. Maar



weldra zal de op 2 december 2010 afgenomen en nu gerestaureerde Madonna in haar opgefriste gevelnis kunnen worden herplaatst.

Noortje Cools, die de iepenhouten sculptuur behandelde, creëerde als het ware een Madonna 'light'. Door verfafname verslankte het beeld met 1 cm en verloor het 13 kilogram aan gewicht. Bij deze kuur, die de vaardig gesneden sculptuur echt ten goede komt, kwam onvermijdelijk ook zicht op de onvolkomenheden. Memelgaatjes moesten worden gedicht en sporen van insectenvraat weg-gewerkt. Hierna kon met de weergevonden kleurenindicaties een reconstructie van het oudste kleurenpalet worden hersteld.

In hoofdzaak zijn beeld en bijwerk uitgevoerd in een tint van gebroken wit, die wordt verlevendigd met enkele kleur- of goudaccenten. Maria's mantel, amper zichtbaar, is donkerblauw. Die kleur komt weer bij Jezus' rijksappel, hier opgelicht met een vergulde evenaarsband en dito uitgevoerde top (geen kruisje). Goud komt nog voor bij de stralenkrans van de symbolische H. Geest (in de gedaante van een duif) en bij de zon en maan van de boven Maria zwevende engeltjes. De drapering bij deze attributendragertjes en de aanwezige wolkjes kregen een lichte kleurtint.

Na de herplaatsing gaat voor de nis een duivenwering worden gespannen. Aan vier omkaderende inoxkabeltjes komt een net met 5 cm grote mazen om invliegen te beletten. Een reeks duivenpinnen op de kroonlijst moet de hier eerder nestelende vogels ontmoedigen. (WS)

Uitnodiging inzegening 6 november 2011

Inzegening van twee afgewerkte projecten op zondagnamiddag 6 november 2011 om 14 uur (zie bijgevoegde brief)

Madonna 3x buiten de Leien

Paula Sörnsen en Wim Strecker

De 123 meter hoge Antwerpse kathedraal werpt zijn letterlijke schaduw maar op een klein stukje omheen de Grote Markt, maar figuurlijk leeft Antwerpen als het ware in de schaduw van haar Onze-Lieve-Vrouwetoren. En soms ook werkelijk, je moet er aandacht voor hebben, maar in de Isabellalei, kijkend naar de Lange Leemstraat, zie je de torenspits nog.

De werking van Voor Kruis en Beeld mag dan wel het letterlijke torenschaduwpatroon volgen, haar lange schaduw reikt ook buiten 'postcode 2000'. Maar zoals het een schaduw betaamt, diffuser. Een 670 beelden (of meer), nu bestaand buiten het stadscentrum, beheer je niet zomaar met een kleine ploeg. Daar is zelfs geen beginnen aan. Maar als we kunnen helpen, doen we het graag.

Zo kwam in 2009 een samenwerking tot stand voor de Madonna van de Lange Leemstraat en Korte Leemstraat (wijk Klein Antwerpen, postcode 2018). In 2010 hielpen we bij de plaatsing van een Mariabeeld in de Rotterdamstraat (wijk Antwerpen-Noord, postcode 2060) en eind 2010, begin 2011 gaf onze vereniging advies en materiële steun (een lantaarn) aan buurtbewoners in het Leikwartier, bij het opknappen van hun Mariabeeld op de hoek Haantjeslei 217 en Van Schoonbekestraat (postcode 2018).

Op 30 april 2011 kwam het beeld, een Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes uit 1900, afgewerkt tevoorschijn. De projectleiding was in handen van Rik Seniow van 'Buurt aan de Beurt', de stedelijke dienst die dit buurtinitiatief begeleidde en ondersteunde en buurtbeheerbedrijf Manus opdracht gaf voor de renovatie.

Zie ook: www.verbeelding.be



De Kathedraal gezien vanuit de Isabellalei – Foto WS, 2006

Het Mariabeeld van de Haantjeslei 217 – Foto WS, 2006





Hoe slecht je soms de inhoud van je eigen broekzak kent mag wel blijken uit beide foto's hiernaast. De linkse toont een 20ste-eeuwse makelaar met de H. Catharina aan de poort van 'CAW Metropool' op de Vrijdagmarkt 11. De rechtse foto werd genomen op een koer aan de Oever 21.

Het bestaan van de makelaar viel me pas op in april 2011, flink wat te laat voor het in 2010 gepubliceerde inventariswerk. Mag dit een regelrechte omissie heten, voor het tweede beeld pleiten verzachtende omstandigheden; beelden op binnenplaatsen zijn in regel niet opgenomen in het boek. Dat ik het beeld niet kende is dan weer een domme zaak. De binnenkoer van de antiek- en brocantehandel waar deze Madonna al sinds jaar en dag hangt, is tijdens de winkeluren gewoon toegankelijk. Merk op dat deze Moeder Gods een variant is van het type dat aanwezig is in de Kasteelpleinstraat 26 en de Maarschalk Gérardstraat 18 (Sint-Lutgardisschool), de Van Daelstraat 79 (Borgerhout), enz... Het zijn allen beelden die omstreeks 1920-1930 te situeren vallen, in natuursteen werden uitgevoerd en mogelijk het werk zijn van Jules Weyns (1849-1930). Voor het Borgerhoutse beeld wordt "beeldhouwer Weyns" in ieder geval als maker vermeld.¹

¹ Volgens een brochure, titel onbekend, van een tentoonstelling over Borgerhoutse gevelbeelden gehouden in mei-juni 1963 door de 'Cultuurkring Groei' in de zaal van het Borgerhoutse Vrederecht.

Een vraag

Wie kan ons in contact brengen met de *eigenaar* van het pand Kasteelpleinstraat 45?

Contacteer Paula Sörnsen
Tel/fax 03 647 28 10 - GSM 0473 610 683
paula.sornsen@skynet.be

Overlijden

Anne-Mie Smekens, een zeer idealistische dame, lid van verschillende verenigingen en 'Vriend van de Antwerpse Madonna's' is ons in de meimaand – te vroeg – ontvallen.

Vrienden van de Antwerpse Madonna's

(najaar 2011)

VOORZITTER: Leo baron Delwaide, Antwerpen.

Begga Andries, Berchem (Antwerpen) – Mw. Basten, Nederland – Eva Coltof-Brouwer, Antwerpen – Boudewijn Callens, Wilrijk – Dree De Vries, Vilvoorde – Guy Deckers, Berchem – Eric Deckers, Schoten – T. en C. Derks-Rijsheuvels, Wilrijk – Gabriella Moortgat, Breendonk – Christel Schillemans, Antwerpen – Armand Steenackers, Antwerpen.

Leo en Ingrid Berndsen-Scholtz, Antwerpen – Luc Coppens, Ekeren – Simon Deckers-Cols, Antwerpen – Guy Diercxsens, Hove – Jan Engels, Antwerpen – Paul Govaerts, Merksem – Jean Grobet, Antwerpen – Theodora barones Janssen-Arts, Brussel – Eliane Leijsen, Deurne – Pascal Mallien, Schilde – Pierre Michelet, Hove – Paul Peeters, Gierle – Herman Pepermans, Berchem – Jacques Smekens, Schoten – Paul van den Hove d'Ertsenryck, Zandhoven – Jan Van Rompaey, Berlaar – R. Vertriest, Hove – M. Willems, Ekeren.

Suzanne Arnou, Brasschaat – Augusta Arts, Antwerpen – Paul Arts, Antwerpen – M. Avonts, Hemiksem – L. Baeck, Wilrijk – J. Baerts, Merksem – Walter Baisier, Antwerpen – Lode Bapluë, Brasschaat – Joanna Bastiaens, Antwerpen – Isa Bekers, Borgerhout – Bart Belmans, Berchem – Jos Berckmans, Wilrijk – Henry Bergsma, Borgerhout – Alfons Bertels, Borgerhout – Gerarda Beukelaer, Zoersel – Jeroen Boel, Waasmunster – Brenders-Janssen, Merksem – Simonne Brusseeleers, Zoersel – Walter Bruynseels, Honeydew (Zuid-Afrika) – Ward Buys, Merksem – Michel Buytaert, Wilrijk – Henri Cant, Deurne – Castelein-Claeys-Bouuaert, Kontich – Paul Cattrysse, Hamme – Daniel Christiaens, Antwerpen – Magda Claesen, Wilrijk – H. en A. Collart-Verelst, Deurne – Walter Corluy, Berchem – Françoise Corluy-Schaffers, Wilrijk – Bruno Cornelis, Itegem – Stefan Croenen, Borgerhout – Maurice D'Hoore, Zingem – Roland Daes, Antwerpen – H. en M. De Belder, Deurne – Rudolf De Bleser, Gent – Jozef De Bleser, Merksem – Jean-Pierre De Bruyn, Oostakker – Mw. De Bruyn-Nuyts, Antwerpen – Pierre De Deken, Berchem – Elisabeth De Kaey-De Frenne, Antwerpen – A. De Keersmaecker, Antwerpen – J.-M. De Meulder, Antwerpen – Christel De Meulder, Kontich – Alfons De Meulder, Merksem – De Munck-Wouters, Antwerpen – Andre De Proft, Aalst – Daniel De Rycke, Antwerpen – Henri De Sagher, Puurs – Mia De Schamphelaere, Edegem – Margriet Dedroog, Merksem – René della Faille de Waerloos, Kontich – R.M. Desmet-Bernad, Antwerpen – Irene Dewaele, Kapellen – Cornelis Dietvorst, Borgerhout – Jos Dobbeleers, Antwerpen – W. Dobbeleers-Borghs, Merksem – Dhr. en Mw. Dor-Delori, Wilrijk – J. Driesen-Van Rossum, Antwerpen – M. du Bois de Vroylande, Beauvechain – Ch. du Bois de Vroylande, Malvoisin (Gedinne) – Paul Durt-Joos, Edegem – Elisabeth Elewaut, Antwerpen – Luk Fabrè, Wilrijk – Luc Fornoville, Berchem – Freddy Franck, Berchem – Baudouin Goeinnie, 's Gravenwezel – Franciscus Goossens, Antwerpen – Marc Groetaers, Wilrijk – Michel Hertoghe, 's Gravenwezel – Robert Holtrust, Essen – P. Horemans, Deurne – Emmanuel Hurtekant, Assebroek – Elisa Huysmans, Antwerpen – Georges Impens-Stoot, Antwerpen – Marc Installé, Brasschaat – C. Janboers, Boechout – Myriam Janssens, Wilrijk – Wieland Janssens, Londen (V.K.) – Marie-Louise Keusters, Wommelgem – Bernadette Kiebooms, Boechout – Gerardus Koene, Antwerpen – J. en H. Kusters-Van Aken, Merksem – Lamiroy-Foket, Mortsel – Madeleine Le Grelle, Sint-Pieters-Woluwe – Paul Lemmens, Brasschaat – Rosa Lenssens, Berchem – Lippens-Dobbeleers, Antwerpen – Marcelle Lombaerts-Van den Bril, Boom – Jean Pierre Loos, Edegem – Lotus Bakeries, Lembeke – Bruno Luyten, Puurs – L. en J. Luyten-Collin, Antwerpen – J. en O. Machiels-Osterrieth, Aartselaar – Gino Maes, Zwiindrecht – Jozef Marijsse, Merksem – Gerda Marin, Antwerpen – Jean Mattheessens, Antwerpen – Henriette McIntyre, Antwerpen – André Meeus, Antwerpen – Marsel Mertens, Merksem – Paul Meulendijks, Deurne – Alma Mommaers, Antwerpen – Chr. Museum, Berchem – André Myncke, Antwerpen – Marie Naedts, Wijnegem – Willem Nollet, Hove – Miguel Norbert Ubarri, Antwerpen – Hugo Nys, Borsbeek – Ongeschoeide Karmelietessen, Antwerpen – Pieter Oomen-Geenen, Antwerpen – Anita Paermentier, Merksem (Antwerpen) – Johanna Peeters, Deurne – Anna Pelgroms,

Boechout – Ria Penders, Brasschaat – Procuur Vlaamse Kapucijnen, Antwerpen – Marleen Regnier, Borgerhout – Martha Rombouts, Edegem – Jozef Rombouts, Schoten – Freddy Rouchet-Dedroog, Merksem – Sankt Nikolaus Hospital, Eupen – Paul Scheelen, Antwerpen – Schots-De Keyser, Hove – Paula Sörnsen, Merksem – Dhr. en Mw. Standaert-Billiet, Kontich – Louis Stas-Donvil, 's Gravenwezel – Nora Sterkens, Antwerpen – Jozef Steurs, Antwerpen – Wim Strecker, Antwerpen – Gillain Struyf, 's Gravenwezel – Anna Tireliren, Berchem – Jan Valvekens, Antwerpen – André Van Baarle, Antwerpen – Vera Van Bortel, Deurne – Marc Van Bouwel-Lembrechts, Deurne – L. Van Campenhout, Mechelen – Joseph van Caster-Grade, Antwerpen – Etienne van Caster, Mortsel – Cornelia Van de Poel-Laboyrie, Kapellen – Van de Vijver-Beheydt, Antwerpen – Yves van de Werve de Vorsselaer, Schilde – Jozef Van de Wiele, Antwerpen – Guido Van Den Sande, Ekeren – Alfons Van Den Wyngaert, Kapellen – Theo Van der Auwera, Westmalle – Bertha Van der Elst, Merksem – Cornelia Van der Ploeg-Laboyrie, Kapellen – Dhr. en Mw. Van Deun-Dewitte, Antwerpen – Beatrijs Van Gestel, Bechem – Hilda Van Gool, Antwerpen – Martha Van Herck, Hoboken – Simonne Van Heurck, Antwerpen – Ivo Van Hoorebeke, Wilrijk – Van Hooydonck-Pauwels, Brasschaat – Ann Van Houtte, Antwerpen – Van Impe-Monte, Mortsel – Benoit van Lidth de Jeude, Antwerpen – Van Lier-Winnepenninckx, Antwerpen – Nicole Van Look, Ekeren – Paule Van Rijckeghem, Nieuwpoort-Bad – Marie-Louise Van Rompaey, Schoten – Vandeplas-Gasia, Antwerpen – Gilbert Vandeputte, Berchem – Hugo Vanderhoecht, Antwerpen – Ernest Vanderlinden, Berlaar – G. Vanhalme, Harelbeke – Virginia Vanminsel, Deurne – Ronald Vanoystaeyen, Boechout – Rosalia Vekemans, Lier – Chris Verbeeck, Hove – Werner Verelst, Deurne (Antwerpen) – Pierre Verelst, Antwerpen – Mme. Vve Philippe Verhoosel, Woluwe-St. Pierre – Agnes Vermeulen, Kontich – Josette Verschaeren, Wilrijk – Antoon Verstrecken, Antwerpen – Willy Wellens, Antwerpen – Kristel Willekens, Deurne – H. Witters, Merksem – Lucas Zaman, Antwerpen.

Publicaties van Voor Kruis en Beeld

Cahiers van Voor Kruis en Beeld

- M. Norbert Ubarri, T. Michielsens, A. Beke en K. Janssen, '*Onze-Lieve-Vrouw der Eenzaamheid van Antwerpen*', Voor Kruis en Beeld vzw, Antwerpen, 2010. – 12 p. A4-formaat, geïllustreerd. Bestelbaar op het secretariaat van Voor Kruis en Beeld (zie hieronder) aan 2,5 euro (zwart-wit) of 7,5 euro (kleur) + verzendingskosten.

Madonnaboek

'*Madonna- en heiligenbeelden in de Antwerpse binnenstad*', Antwerpen, 2010. – 272 pagina's, 16 x 24 cm, ca. 600 foto's. Uitslaande plattegrond. – ISBN 9789085865353 – Verkoopprijs 19,50 euro.

Verkrijgbaar op volgende verkooppunten: Kathedraalshop (Lijnwaadmarkt), Stadswinkel (Stadhuis, Grote Markt), Shop Rubenshuis (Wapper), MAS-Shop (Hanzestedenplaats), De 3 Leliën (Leopoldstraat 59) en Erfgoedhuis Den Wolsack (Oude Beurs 27).

Bestelbaar via het secretariaat van Voor Kruis en Beeld (03 455 58 44 – iha@yucocom.be), in de boekhandel of rechtstreeks bij uitgeverij BAI (03 320 95 95 – info@blonde.be).





Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen, Jan van Lierstraat 6, na restauratie (zie p. 4)